

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Instytut Nauk o Polityce i Administracji

Wydział Nauk Społecznych

Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin

tel. +48 81 454 52 79, e-mail: inpism@kul.pl

Lublin 25.05.2020 r.

Dr hab. Tomasz Stępniewski, prof. KUL
Katedra Teorii Polityki i Studiów Wschodnich
Instytut Nauk o Polityce i Administracji
Wydział Nauk Społecznych
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

OPINIA

o osiągnięciach naukowych, dorobku dydaktycznym, popularyzatorskim i współpracy międzynarodowej **dra Przemysława Adamczewskiego w związku z wnioskiem o nadanie stopnia doktora habilitowanego**

1. Sylwetka i dorobek naukowy dra Przemysława Adamczewskiego po uzyskaniu stopnia doktora

Dr Przemysław Adamczewski jest absolwentem Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w zakresie stosunków międzynarodowych, który ukończył w 2005 roku, uzyskując tytuł magistra na podstawie pracy *Czynniki wpływające na rozwój kontaktów polsko-azerbejdzańskich*. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii uzyskał w 2010 roku na podstawie dysertacji *Problem karabachski w polityce Azerbejdżanu po 1991 roku*, napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Andrzeja Furiera i obronionej na Wydziale Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. W latach 2011-2013 (marzec) pracował na stanowisku adiunkta w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej w Sieradzu (pełnione funkcje: pełnomocnik rektora ds. jakości kształcenia, prorektor ds. jakości kształcenia, rektor). Następnie w latach 2013 (kwiecień) – 2015 (wrzesień) przebywał na stypendium podoktorskim w Instytucie

Historii i Etnologii Uniwersytetu im. Iwane Dżawachiszwilego Tbiliskiego Uniwersytetu Państwowego w Gruzji. W 2016 roku realizował kolejny staż podoktorski, tym razem w Szkole Nauk Humanistycznych Dalekowschodniego Uniwersytetu Federalnego we Władywostoku (Rosja). We wrześniu 2016 roku został zatrudniony na stanowisku adiunkta w Instytucie Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie i do dziś jest to jego podstawowe miejsce pracy.

Pod względem statystycznym dorobek naukowy dra Przemysława Adameczewskiego po uzyskaniu stopnia doktora prezentuje się dobrze. Dotyczy to zwłaszcza jego dorobku w zakresie publikacji naukowych, liczącego około 50 pozycji (z czego kilkanaście publikacji ukazało się w językach obcych), z których zdecydowana większość została poświęcona dominującemu w jego pracach tematowi badawczemu, czyli regionowi Kaukazu. O dobrej jakości publikacji Habilitanta świadczy fakt, że niektóre z nich opublikowane zostały przez czasopisma indeksowane w Journal Citation Reports lub też w bazie ERIH.

Wydane przez niego publikacje cechuje dobry poziom merytoryczny. Jednakże na dorobek Habilitanta składają się teksty zarówno *stricte* historyczne, jak i politologiczne. Z jednej strony jest to zaletą dorobku naukowego Habilitanta, gdyż teksty historyczne odnoszą się do uwarunkowań sytuacji w regionie Kaukazu (czy też do uwarunkowań szczegółowych aspektów związanych z obszarem Kaukazu), z drugiej strony wadą, gdyż Habilitant wnioskuje o stopień w dyscyplinie nauk o polityce i administracji.

Reasumując ocenę dorobku naukowego dra Przemysława Adameczewskiego, należy pokreślić, że o stopień doktora habilitowanego mogą ubiegać się osoby wykazujące dużą aktywność naukową potwierdzoną publikacjami. Zarówno rozmiar tego dorobku, jak i jego poziom merytoryczny mają wskazywać, że niezależnie od rozprawy habilitacyjnej jest to znaczny dorobek, świadczący o tym, że kandydat uzyskał pozycję specjalisty w reprezentowanej dyscyplinie naukowej. Powyższe kryteria mają zastosowanie do dorobku Habilitanta przy zaznaczeniu, że część publikacji ma charakter *stricte* historyczny (zgodnie z obecnym podziałem dyscyplin jest to odrębna względem nauk społecznych dyscyplina – historia, czyli dziedzina nauk humanistycznych).

2. Ocena rozprawy habilitacyjnej dra Przemysława Adameczewskiego

Podstawą oceny osiągnięć naukowo-badawczych jest autorstwo monografii, a także wypełnienie pozostałych kryteriów wymaganych ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. (Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz. U. z 2018 r. poz. 1669).

Rozważania nad polityką zagraniczną Polski (miejscem Kaukazu w polityce Polski wobec Kaukazu) mają, obok znaczenia naukowego, również walory praktyczne i edukacyjne. Potwierdzają to zaprezentowane poniżej punkty.

Po pierwsze, Kaukaz przez wieki stanowił atrakcyjny region, przyciągający najeźdźców pragnących podporządkować sobie ten obszar. Burzliwe dzieje Kaukazu wiążą się z najazdami m.in. Greków, Rzymian, Arabów, Turków, jak również Mongołów i Persów. Do XVI wieku region czarnomorsko-baltycki stanowił istotny element sieci szlaków karawanowych – Wielki Szlak Jedwabny – łączących Europę z Chinami poprzez Kaukaz i Azję Środkową. Wskutek podboju przez Turków kolonii Genui w regionie czarnomorskim (koniec XV wieku), odkrycia przez Portugalczyków nowej drogi morskiej do Indii – szerzej epoka wielkich odkryć geograficznych – nastąpiła degradacja szlaków transportowych, przebiegających przez region czarnomorski, na rzecz wzrostu znaczenia portów morskich Europy Zachodniej. W XIX wieku Kaukaz znalazł się pod kontrolą carskiej Rosji, a tym samym został wyłączony spod międzynarodowej walki o wpływy. Stan ten trwał do momentu upadku „protektora” – Związku Radzieckiego.

Po drugie, rozpad ZSRR przyczynił się do zmian jakościowych i ilościowych na poziomie regionalnym, jak również „wprowadził” region Kaukazu na forum międzynarodowej rywalizacji o wpływy, a tym samym go umiędzynarodowił. Upadek ZSRR, a następnie okres osłabienia międzynarodowej pozycji Rosji spowodowały, że „zamrożone” antagonizmy ujrzały ponownie światło dzienne, przyczyniając się do częściowej destabilizacji tego obszaru.

Po trzecie, Kaukaz jest regionem o szczególnym znaczeniu w dobie wzrastających zależności międzynarodowych. Jako obszar leżący na styku wielu cywilizacji, kultur, tradycji i systemów wartości stanowi swego rodzaju tygiel etniczno-lingwistyczny, kulturowo-cywilizacyjny. Regionem o kluczowym znaczeniu stał się ze względu na swoje położenie geopolityczne, zasoby energetyczne, jak również na skutek odmiennych interesów swoich sąsiadów. Położony między Morzem Kaspijskim na wschodzie a Morzem Czarnym na zachodzie, między Rosją na północy a Turcją i Iranem na południu, jest obszarem ścierania się wpływów międzynarodowych. To właśnie tutaj dochodzi do krzyżowania się rozbieżnych interesów Rosji i Zachodu. O ile Zachód nastawiony jest na wywieranie wpływu poprzez „miękką siłę”, siłę wpływu ekonomicznego i kulturowego, o tyle Rosja, wydzwignąwszy się z niemocy lat 90. XX wieku, kładzie coraz większy nacisk na siłę militarną, „petropolitykę” w

stosunku do państw zarówno „bliskiej zagranicy”, jak i położonych w strefie wpływów i/lub strefie interesów.

Po czwarte, po 1989 roku, a w szczególności po wstąpieniu Polski do NATO w 1999 roku oraz rozszerzeniu Unii Europejskiej w 2004 roku, pojawiła się nowa jakość badań wschodnich. Zmieniła się pozycja geopolityczna Polski i tym samym – analizowany w niniejszej pracy – obszar Kaukazu stał się „niejako” częścią szeroko rozumianej polityki wschodniej Unii Europejskiej (w szczególności projekt Partnerstwa Wschodniego skierowany do trzech państw Kaukazu Południowego).

Konkludując, wybór tematyki rozprawy należy uznać za trafny, aktualny i ważny z punktu widzenia badań nad polityką zagraniczną Polski i sytuacją obszaru Europy Środkowo-Wschodniej oraz obszaru poradzieckiego, w szczególności badań nad miejscem Kaukazu w polskim micie etnopolitycznym.

Poniżej zostaną zaprezentowane uwagi odnoszące się bądź do całej publikacji, bądź do jej poszczególnych części.

Rozprawa habilitacyjna przygotowana przez dra Przemysława Adamczewskiego pt. *Polski mit etnopolityczny i Kaukaz*, ISP PAN, Warszawa 2019, ss. 777, składa się ze wstępu, trzech części (19 rozdziałów), zakończenia oraz bardzo obszernej bibliografii.

Habilitant we wstępie w pewien sposób za wszelką cenę stara się zniechęcić politologów, socjologów, kulturoznawców itd. do dalszego czytania jego książki. Dorobek niektórych badaczy Kaukazu wprost wyśmiewa, innych autorów deprecjonuje, a jeszcze innych po prostu atakuje. Niestety, nieżyjący już prof. Andrzej Chodubski (jak sam Habilitant zauważa, profesor posiadał dość wysoki Impact Factor 7, podczas gdy Impact Factor Habilitanta wynosi jeden) nie może się odnieść do uwag i polemik zawartych we wstępie (szczególnie uwagi na stronach 12-18). **Sposób prowadzenia wywodu przez Habilitanta – moim zdaniem – spowoduje, że po lekturze tego wstępu większość czytelników odłoży książkę i niestety nie zapozna się z jej dalszymi rozdziałami.** Jeśli Habilitantowi przyświecał taki cel, to został on z powodzeniem osiągnięty.

W pracy brakuje rozdziału *stricte* teoretycznego, w którym Habilitant w sposób klarowny przedstawiłby aktualne badania nad mitem i etnopolityką w literaturze światowej. **Brakuje również porządnego przeglądu literatury przedmiotu.** Habilitant wskazuje badaczy, których metody i teorie będzie wykorzystywał (ss. 18-46), ale warsztat badawczy wymaga pokazania, jaki jest stan badań nad tym tematem nie tylko w Polsce, ale i na świecie. Habilitant poczynił wywód na temat tego, że istnieje tylko jedna nauka ogólnoswiatowa (s. 14) i nie ma czegoś takiego jak „nauka polska” (w pełni zgadzam się z Habilitantem). Dlatego też

ten postulat powinien zostać zrealizowany. Przykładowo, brakuje całej serii publikacji na temat regionu Kaukazu pod redakcją prof. Tadeusza Bodio z Uniwersytetu Warszawskiego (pojawiają się tylko niektóre publikacje z tej serii), która to seria otrzymała międzynarodowe nagrody, w tym rosyjskich uniwersytetów. W serii publikacji pod red. T. Bodio publikowali nie tylko badacze z Polski, ale również z regionu Kaukazu oraz z Rosji. Brakuje również publikacji, które traktują bezpośrednio o współczesnej sytuacji na Kaukazie, konfliktach i problemach tożsamościowych (w tym o mitach, stereotypach i wyobrażeniach), takich jak m.in.: K. Iwańczuk, T. Kapuśniak (red.), *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, Lublin 2008; B. Bojarczyk, T. Kapuśniak (red.), *Obszar czarnomorsko-kaspijski w stosunkach międzynarodowych*, Lublin 2011; a także T. Stępniewski (red.), *Religia i polityka na obszarze Europy Wschodniej, Kaukazu i Azji Centralnej*, Lublin–Warszawa 2013. Z prezentowaną problematyką koresponduje również monografia: A. Gil, T. Kapuśniak (red.), *Polityka wschodnia Polski. Uwarunkowania – koncepcje – realizacja*, Lublin–Warszawa 2009. Brakuje także szerszego wykorzystania publikacji polskich politologów, takich jak: Stanisław Bieliń (wielu publikacji prof. S. Bielenia na temat Rosji, w szczególności *Tożsamości międzynarodowej Federacji Rosyjskiej*, która to pozycja wiąże się z tematem książki Habilitanta, gdyż mit etnopolityczny w uproszczeniu powiązany jest ze wspólnym wrogiem, czyli Rosją), Ryszard Zięba, Krzysztof Fedorowicz, Paweł Nieczuja-Ostrowski oraz niektórych prac Andrzeja Furiera i innych.

Warte zaznaczenia jest wykorzystanie licznych dokumentów oraz opracowań w językach polskim oraz rosyjskim. Szkoda, że Habilitant nie pokusił się o sięgnięcie w szerszym zakresie do literatury anglojęzycznej, w szczególności przy ukazywaniu stanu badań nad mitem etnopolitycznym, chociaż równie ważna dla zrozumienia sytuacji w regionie szerokiego Morza Czarnego (włączając Kaukaz) jest publikacja: Ch. King, *The Black Sea: A History*, Oxford 2004, jak również liczne artykuły, które ukazały się na łamach czasopism „Southeast European and Black Sea Studies” oraz „European Security”.

Przykładem publikacji, w której kwestia etniczności została bardzo dobrze zanalizowana, jest książka prof. Andrzeja Wierzbickiego z Uniwersytetu Warszawskiego pt. *Rosja. Etniczność i polityka*, Warszawa 2011. Temat książki Habilitanta wskazuje, że to właśnie polski mit etnopolityczny jest kluczowym pojęciem, wokół którego będzie prowadzona analiza, a sam region stanowić będzie jedynie tło. Dlatego też w rozdziale pierwszym, teoretycznym, metodologicznym i wprowadzającym do całej pracy, autor powinien pokazać, jak wygląda stan badań nad tą tematyką.

Rolą mitów i stereotypów w kulturze od dziesięcioleci interesują się badacze różnych specjalności, od historyków sztuki, przez historyków, antropologów, aż po socjologów. Co ciekawe, ten temat nie jest zbyt często analizowany w politologii. Jak słusznie zauważa Rafał Stobiecki, „w historiografii przez długi czas panował pogląd, który i dziś znajduje niekiedy zwolenników, że mit i bliski mu stereotyp stanowią do pewnego stopnia synonimy niezwyfikowanych wyobrażeń i poglądów, a więc pozostają na antypodach myślenia naukowego”¹. Co więcej, integracyjne funkcje mitu w odniesieniu do grupy czy jednostki są niezastępowalne, a także – jak dodaje Leszek Kołakowski – „w szczególności niemożliwe do usunięcia na rzecz przeświadczeń regulowanych kryteriami wiedzy naukowej”². Dlatego też główny problem badawczy analizowany w książce habilitacyjnej jest bardzo trudny do zweryfikowania (o ile w ogóle możliwy, gdyż dotyczy sfery kultury, wyobrażeń, odczuć i emocji itd.).

Kolejną bardzo ważną kategorią do zrozumienia istoty problemu jest konstrukt „swój -- wróg”. Dlatego też, zdaniem prof. A. Wierzbickiego, za pierwotny warunek istnienia etniczności należy uznać dychotomiczną relację „my – oni”. Do cech konstytuujących etniczność możemy zaliczyć ponadto: 1) mit pochodzenia i przodków; 2) historię; 3) podzielaną kulturę; 4) terytorium; 5) solidarność członków wspólnoty etnicznej³. I jak słusznie zauważa Habilitant, „wraz z polską tożsamością ukształtował się ostatecznie polski mit etnopolityczny, którego częścią składową jest wyobrażenie o Rosji jako o »historycznym wrogu«” (s. 62).

Co jest bardzo ważne z naukowego punktu widzenia, Habilitant poddaje dogłębnej analizie również drugi istotny (zdaniem wielu badaczy – kluczowy) komponent polityki wschodniej Polski, jakim są stosunki Polska–Rosja (a szerzej rzecz ujmując, po 2004 roku element stosunków UE–Rosja). Należy zauważyć, że w odniesieniu do wspólnego sąsiedztwa UE i Rosji polityka wschodnia UE w latach 90. XX wieku prowadzona była w duchu „Russia first”. Dopiero po wschodnim rozszerzeniu UE w 2004 roku o Polskę i inne państwa Europy Środkowej i Wschodniej polityka ta uległa zmianie. Dlatego też tak istotne jest to, że Habilitant nie ogranicza się do, rzecz można, standardowej oceny aspektów politycznych tego partnerstwa, ale dodatkowo odwołuje się do jego wymiaru ideologicznego. W efekcie powstała ciekawa, rzetelnie wykonana oraz – co należy podkreślić – stosunkowo rzadko prowadzona w polskiej literaturze przedmiotu analiza genezy, założeń i przede wszystkim politycznych konsekwencji

¹ R. Stobiecki, *Wprowadzenie*, [w:] *Mity i stereotypy w dziejach Polski i Ukrainy w XIX i XX wieku*, pod red. A. Czyżewskiego, R. Stobieckiego, T. Toborka, L. Zaskilniaka, Warszawa–Łódź 2012, s. 7.

² L. Kołakowski, *Obecność mitu*, Paryż 1972, s. 116, podaję za: R. Stobiecki, op. cit.

³ A. Wierzbicki, *Rosja. Etniczność i polityka*, Warszawa 2011, s. 30.

głównych koncepcji ideologicznych, które po stronie rosyjskiej miały i mają wielki wpływ na stan obecnych oraz kształt przyszłych stosunków Polska–Rosja (szerzej Polska–UE).

Pewne wątpliwości, jeśli chodzi o rozprawianie się z polskim mitem etnopolitycznym, mogą rodzić dane statystyczne, liczba żołnierzy biorących udział w działaniach militarnych, liczba dezercji z armii rosyjskiej itd. Habilitant podaje rzetelnie materiały, na podstawie których formułuje swoje wnioski i trudno polemizować z „twardymi danymi”. Z pewnością wśród historyków znajdują się też tacy badacze, którzy mogą kwestionować owe dane lub wskazywać, że być może należy wziąć pod uwagę również inne dane lub materiały, które obecnie nie są znane. Z pewnością należy się zgodzić z recenzentem wydawniczym książki, że Habilitant „robi to w sposób rzetelny i dobrze podbudowany źródłowo, co nie oznacza, że jego argumenty są jedynie słuszne” (z recenzji prof. Andrzeja Stelmacha, okładka książki).

W pracy zastosowano – w sposób pośredni lub bezpośredni – podejście wypracowane przez szkołę realizmu politycznego, co skutecznie pomaga równoważyć pod względem poznawczym wyciągane wnioski badawcze. Warto dodać, że z punktu widzenia *Realpolitik* to Polska czy inne państwa Europy Wschodniej skazane są na porażkę w konfrontacji z neoimperialną Rosją. Dobitnie pokazała to polityka faktów dokonanych na przykładzie Gruzji w sierpniu 2008 roku oraz aneksji Krymu w 2014 roku i trwającego konfliktu Rosji z Ukrainą na Donbasie (od 2014 roku–obecnie).

Podsumowując, praca jest dziełem ambitnym, a ogromny wkład pracy wniesiony w jej przygotowanie zasługuje na uznanie. Habilitant zebrał bardzo dużo pożytecznych, dobrze przetworzonych informacji oraz dokonał wielu sprawnych analiz. Na podkreślenie zasługuje fakt, że dzieło to powstało jako logiczne zwieńczenie całej dotychczasowej, bogatej działalności badawczej Habilitanta nad tematyką związaną z regionem Kaukazu. Co ważne, baza źródłowa rozprawy jest niezwykle obszerna.

Pewną trudnością rozprawy jest występujący w niektórych jej fragmentach brak troski o precyzję stosowania siatki pojęciowej i występowanie elementów języka publicystycznego. Zamiast kategorii politologicznej „państwo” – dość sporadycznie, ale jednak – używane jest określenie „kraj”. Do elementów języka publicystyki należy używanie takich określeń, jak „rosyjska polityka”, zamiast polityka Rosji (lub Federacji Rosyjskiej) itp. Nie można jednak nie zauważyć, że obok uchybień dotyczących siatki pojęciowej rozprawa została napisana językiem jasnym i zrozumiałym, a myśli sformułowane w sposób dość precyzyjny. W konsekwencji rozprawa habilitacyjna dra Przemysława Adameczewskiego spełnia określony ustawowo wymóg, aby rozprawa habilitacyjna stanowiła częściowy wkład autora w rozwój dyscypliny naukowej, którą – zgodnie z wszczętym przewodem habilitacyjnym – są nauki o

polityce i administracji (praca jest z pogranicza historii i politologii, większy jej wkład będzie w rozwój dyscypliny historia).

3. Ocena dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej dra Przemysława Adameczewskiego

Rozwój naukowy Habilitanta wspomagało także jego uczestnictwo w kilku projektach badawczych (w zdecydowanej większości o zasięgu międzynarodowym): aktywny udział w 23 konferencjach, seminariach i innych przedsięwzięciach naukowych organizowanych w kraju i za granicą; a także zaangażowanie w działalność wydawniczą w charakterze redaktora czy recenzenta. Habilitant prowadził również zajęcia na kierunku „bezpieczeństwo wewnętrzne” w latach 2011-2013 w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej w Sieradzu. Ponadto był recenzentem kilkunastu prac licencjackich oraz promotorem pomocniczym w dwóch przewodach doktorskich.

Dr Przemysław Adameczewski realizował staże i pobyty studyjne w zagranicznych instytucjach badawczych w Gruzji oraz w Rosji (łącznie kilka lat). Habilitant jest członkiem istotnych dla przedstawicieli nauk o polityce organizacji i towarzystw naukowych o zasięgu krajowym, takich jak: Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych oraz Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Podsumowując ocenę dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego oraz w zakresie współpracy międzynarodowej dra Przemysława Adameczewskiego, należy uznać, że spełnia kryteria ministerialne stawiane osobom ubiegającym się o stopień doktora habilitowanego.

4. Konkluzja

Po zapoznaniu się z monografią, wskazaną jako osiągnięcie naukowe dra Przemysława Adameczewskiego w rozumieniu przepisów ustawowych, dorobkiem naukowym Habilitanta, dorobkiem dydaktycznym, popularyzatorskim oraz w zakresie współpracy międzynarodowej – pomimo pewnych wątpliwości – **wniosuję o dopuszczenie dra Przemysława Adameczewskiego do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.**

